

Tonergarden sin historie.

Innledning:

Tonergarden har en lang historie, trolig helt tilbake til jernalderen, i perioden før vikingtida. Fra 1760 bodde den samme familien på gården i over 250 år, inntil Anne Victoria Heiberg kjøpte gården i 2016. De eldste bygningene på gården, er trolig over to hundre år gamle. Mange mennesker har vokst opp og levd sine liv på gården. Enda flere har reist ut i verden, noen til norske byer og bygder, mens andre har emigrert. I USA er det i dag flere som bærer Thonernavnet, enn det er her i Norge.

I det følgende brukes Toner som navnet på gården, mens Thoner er familienavnet.

Forhistorie (før 1760):

Gårdsnavnet Toner stammer fra vikingtida, og kommer fra gammalnorsk Thuneir, som betyr inngjerdet område, eller tun. De første Odølingene kom nok med båt over Storsjøen for svært lenge siden, og bosatte seg nær sjøen. Toner og andre gårder langt fra sjøen ble trolig befolket noe seinere, i løpet av jernalderen.

Tonergården har morenejord, som er dannet av breavleiringer, og i nord, mot Kjølbråten, ligger et sandtak. En hovedfagstudent i geologi studerte dette sandtaket og slo fast at her lå strandsonen da istiden sluttet. Landhevingen har senere gjort at sandtaket nå ligger 214 meter over havet.

En gang, under grøfting, fant man en korkhæl av never på 75 cm dyp. Einar Thoner, f 1890, oppbevarte den i pipeskuffen sin. Han hadde også tatt vare på ei steinøks av skifer fra nyere steinalder. Hvor han hadde den fra, vites ikke. Under utgraving av kjelleren under huset, fant man en haug med kokestein over et område på 3 m². Dette var stein som i gammel tid hadde vært glødet i grua for så å bli sluppet opp i ei klebersteinsgryte med vann, så det kokte. Det var slik man kokte vann, fram til jerngrytene overtok på 1700-tallet.

Disse funnene tyder på at folk har bodd på Toner i lang tid. Etter svartedauden i 1349-50, var trolig gården ubebodd en periode. Den første gårdbrukeren vi finner i skriftlige kilder, var Gunner, i 1657. Toner var en husmannsplass under Fjell fram til 1704. I hundreåret fram til 1760 hadde gården 7-8 brukere.

Familiegård i 250 år.

I mer enn 250 år, fra 1760 til 2016 var det 8 generasjoner av den samme familien som holdt til på Toner. Førstemann het Amund Eriksen. Han var født i 1728 på Stormoen nede ved Storsjøen. Amund kjøpte Toner i 1760 for 280 daler. Den gangen besto gården av det som i dag er Vestby, Sør-Toner, Nord-Toner, Tonerberget, Lille-Toner, Orbråten, Inngjerdinga og Snekkerlia.

Det er ikke stort vi vet om Amund Eriksen, for på denne tida var det få offentlige arkiver. I de 250 årene Thonerfamilien bodde på gården, vokste det opp mange generasjoner. Det var vanlig å få mellom 4 og 8 barn. Noen døde unge, mens mange flyttet ut, og havnet i byene eller emigrerte.

Fra Amund Eriksen gjør vi et hopp til sønnesønnen hans, Amund Olsen Thoner, som var født i 1794. Før han overtok gården, ble 1/5 av gården skilt ut og overtatt av Ingrid, søstera hans, og hennes ektemann, klokker Engebretsen. Denne parten ble seinere en del av Sør-Toner.

Amund Olsen Thoner hadde rett til å selge brennevin. Han gikk under navnet Brennevins-Amund. Brennevinet oppbevarte han i et høyt skap med lås.

Dette skapet fikk «Brennevins-Amund» av faren sin, som selv hadde laget det.
(Dette er ikke brennevinsskapet).

Det gikk nesten hundre år fra Amund solgte brennevin på Toner, til Vinmonopolet så dagens lys. Brennevinssalget gjorde nok ikke Amund rik, for i 1849 solgte han nesten halvparten av gården for 500 daler. Den eldste sønnen, Ole Amundsen solgte resten av gården, og reiste til Halden, der han

startet hotell og dansesal. Amundsens sal var en tid et kjent dansested i Halden. Broren hans startet butikk i Oslo. Det var søstera deres og hennes mann, som kjøpte gården.

Slik gikk det til at Tore, dattera til Brennevins-Amund, og hennes mann, Engebret Høiby, i 1855 overtok det som var igjen av gården. Om det hadde gått dårlig i forrige generasjon, gikk det bedre fra nå av. Engebret og Tore drev gården godt, og etterlot den i velstand.

Tore Amundsdatter Thoner

Engebret Kristoffersen Høiby

Tore Amundsdatter var nok ei «god kjerring», flink og arbeidsom. Og det kom sikkert vel med, for på en gård den gangen var det mye tradisjonelt kvinnfolkarbeid, både innomhus og i fjøset. Klærne var for det meste av ull fra egne sauer. Karding, spinning og veving var kvinnfolkarbeid. Rokken til Tore har gått i arv, og på bildet under ser man initialene hennes svidd inn i rokken: TAD. Både Tore og mange av hennes etterkommere har brukt denne rokken.

Engebret og Tore, fikk 5 barn. Sønnen Christoffer f 1865, gifta seg med Marte Eriksdatter Fjeld, og overtok gården i 1889.

Rokken til Tore Amundsdatter Thoner er nok over 150, år men i god stand.

Dramatikk i gardstunet.

Stortinget vedtok i 1845 at ulv, bjørn og ørn skulle utryddes i Norge. Alt året etter ble det skutt 219 bjørner, 238 ulver og 1 055 ørner. Etter mange år med skuddpremie ble ulven totalt utryddet fra landet, men nå er den tilbake, og det kan igjen være streifdyr som passerer Toner.

Denne historien er muntlig overlevert i mange generasjoner. Det hendte trolig i første halvdel av 1800-tallet, da ulven var vanlig her omkring. Det var slik at merra på gården hadde føll, og sto i ei inngjerding, ved det gamle fjøset. En morgen, da husfolket kom og ropte på hesten, kom hun ikke, slik hun pleide. Merra rikket seg ikke, hun sto bare med beina plantet i bakken, og føllet ved siden av seg. Da de kom nærmere, så de at merra sto med begge forbeina trygt plantet i en død ulv. Først da husfolket kom og tok seg av ulven, lot hun seg rikke. Så hesten visste å ta vare på avkommet sitt.

Nøysomhet og hardt arbeid.

I 1865 er det registrert 12 mennesker som levde på gården. Hva levde de av? Det var jordbruket som ga mat på bordet. Det må ha vært mye slit og hardt arbeid. Før 1870 var skogen kun til eget bruk. Den ga beite til dyra, ved, og tømmer til eget bruk.

Den Fransk-Tyske krig i 1870 førte til etterspørsel etter tømmer fra Odalen. Tømmeret ble fløtet ned Glomma til Fredrikstad og skipet ut derfra. Fra starten på 1900-tallet ble det i tillegg bygd opp en stor celluloseindustri, som sikret stabil omsetning av tømmer. Borregaard i Fredrikstad ble viktig for skogeierne.

Mange i Odalen fikk arbeid i skogen. Tømmeret ble fraktet med hest på sledeføre og lagt på Storsjøisen. Da isen gikk, ble tømmeret fløtet over sjøen, ut i Glomma og videre til Fredrikstad.

Det ble behov for et system rundt kjøp og salg. Vi vet at Christoffer Thoner f 1865 hadde jobb som tømmerbeting, dvs som mellommann mellom tømmerkjøperne utenbygds og skogeierne. Også de to neste generasjonene hadde lignende arbeid, da som distriktssjef i det som ble til Glommens tømmermåling.

I 1889 giftet Christoffer seg med Marte Eriksdatter Fjeld f 1868. De fikk 9 barn.

Marte Eriksdatter Fjeld

Christoffer Engebretsen Thoner

I 1916, midt under første verdenskrig, døde Christoffer Engebretsen Thoner, bare 55 år gammel. Den eldste sønnen, Einar Thoner f 1890, overtok gården. I 1921 giftet han seg med Gudrun Haug fra Mellomfjell, og de fikk 4 barn.

Einar Thoner kombinerte etter hvert gårdsdriften med arbeid som tømmerhogger. Seinere fikk han jobb som inspektør og etter hvert som distriktssjef for Glommens tømmermåling.

Vi vet ikke så mye om gårdsdriften på 1800-tallet. Men vi kjenner til hvordan gården ble drevet på første halvdel av 1900-tallet. I Einar og Gudrun sin periode ble det lagt mye arbeid i å drive, og å bygge opp gården. Bruksmåten deres tilsvarte i store trekk dagens økologiske jordbruk, med vekselbruk og gjødsel fra egne dyr.

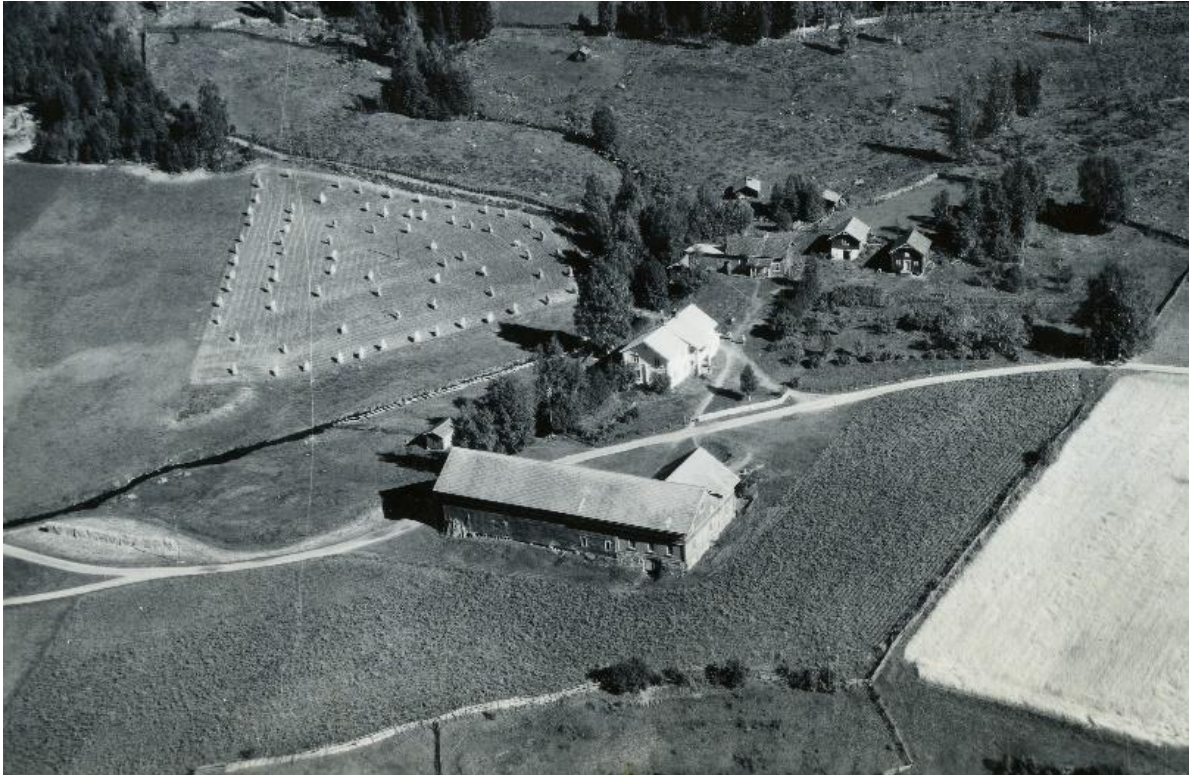
De dyrket korn og poteter til eget forbruk. Dessuten høy, nepe og turnips til dyrefor. Grønnsaker, som kål, erter, kålrot, løk og gulrøtter var selvsagte ting. Dessuten holdt de seg med bær, epler og skogsbær. Under 2. verdenskrig dyrket de også lin og tobakk. De laget til og med sitt eget potetmel.

Til vanlig hadde de 7 kyr, sauer, griser, høner, og 2 hester. Gården hadde aldri egen traktor, alt gårdsarbeid foregikk med hest, helt fram til andre overtok gårdsdriften.

Her skal en unghest trenes opp.

Bak drengestua var det smie, så også smedarbeidet klarte de selv på gården, og de hadde sitt eget lille sagbruk. Klesvasken foregikk i bryggerhuset i en stor kjele, og klærne ble skylt i åa.

Bildet viser Toner en gang på 1950-tallet. Vi ser de nærmeste jordene og alle husene unntatt saga. De skiftet på hva de dyrket på hvilket jorde. På det trekantede jordanet står det kornbånd satt på stake, til tørk. Og vi ser en høyhekk nede til venstre. Det meste av høyproduksjonen skjedde utenfor bildet til venstre. På vår side av låven, og til høyre for den, ser vi et stort potetland. Potetene var både til folk og til grisene og hønene, som også satte stor pris på kokte poteter.

Silolegging ved låvebrua om lag 1950 – dette var før rundballene sin tid.

Einar og Gudrun sin eldste sønn, Kristoffer Thoner, f 1923, giftet seg i 1959 med Kristine Byfuglien. De fikk jentene Randi og Gudrun.

Kristoffer og Kristine ca 1970

1968: De to siste generasjonene Thoner-familien. Kristoffer i busserull maler låven, (med hjelpemann i hvit skjorte). Døtrene, Randi og Gudrun i forgrunnen.

Kristoffer var sistemann i familien som kombinerte gårdsbruk med arbeid som distriktssjef i tømmermålingen, en jobb han overtok etter faren. Med moderniseringen av landbruket, og behovet for økt mekanisering og større bruk, ble jobben i Glommens tømmermåling gradvis viktigere enn gårdsdriften. Jorda ble etter hvert forpaktet vekk, og drevet av andre. Da foreldrene døde, overtok Randi og Gudrun gården.

I 2016 solgte de Toner til Anne Victoria Heiberg. **Hun har overtatt gården og driver den nå som kurscenter og senter for biologiske medisin.**

Til slutt litt om bygningene på gården:

Stabburet, og bryggerhuset må være de eldste bygningene på gården, trolig fra lenge før 1850. Bryggerhuset er laget av tømmeret fra det første fjøset, på gården. Etter at Engebret og Tore overtok i 1855, bygde de ny låve og nytt fjøs, alt av tømmer. I dag kan vi se denne bygningen innbygd i låven.

Låven og fjøset fra 1855, er den mørke delen nederst i dagens låve. Bygningen er senere gjort bredere og høyere.

Den lyse teglsteinsbygningen til høyre, er det 3. fjøset, tilføyd omkring 1900. Bildet til høyre er tatt etter at låven over fjøset ble fjernet og taket senket ca 1990. Samtidig ble den ene låvebrua fjernet. Dette tredje fjøset, fikk møkkakjeller og grunnmur av granitt, resten ble bygget av teglstein. Det kom omreisende leiearbeidere til gården. De hentet stein til grunnmuren i hamninga, ovenfor jordet, nord for sandtaket. Der tok de granitt fra svære flyttblokker fra istiden, og fraktet steinene til byggeplassen på sledeføre.

Idyll på tunet 1954.

Bryggerhuset er laget av tømmer fra det første fjøset, som ble revet om lag 1855.

Våningshuset

Før om lag 1900 var det to våningshus på gården. De sto vinkelrett på hverandre, og mellom dem gikk veien til Kjølbråten. Om lag år 1900 ble disse to husene bygd sammen til ett hus, på 1,5 etasje.

Tonerbygningen etter at de to opprinnelige tømmerhusene var slått sammen, og det ble bygd en trappegang i reisverk mellom dem. Som vanlig på den tiden fikk tømmeret også bordkledning.

I 1936 ble hovedbygningen igjen gjort større. Taket ble hevet, og huset fikk to fulle etasjer.

Bygningen etter 1936.

Like før år 2000 ble verandaen på hovedbygningen senket til en etasje. Slik fikk bygningene den formen de har nå.

Tonerbygningen etter siste ombygging. Huset har fått ny veranda og nytt tak.